

**A KOHÓ- ÉS GÉPIPARI KÖNYVTÁRI HÁLÓZATI ALKÖZPONT
FELADATAI ÉS TERVEI.**

A könyvtárügyről szóló 1956. évi 5. számú törvényerejű rendelet 3. paragrafus /1/ pontja megállapította a könyvtárak hálózati elvét, a rendelet végrehajtási utasítása pedig megjelölte az egyes könyvtári hálózatok körét. Az utasítás szerint a műszaki termelési könyvtári hálózat központja az OMK, amely a hálózathoz tartozó vállalatok, tervező- és kutatóintézetek, intézmények könyvtárait az egyes termelési tárcák keretében működő alközpontok útján irányítja. Hálózati alközpontokként az illetékes minisztériumok szakkönyvtárai, esetleg valamely intézet /vállalat/ erre alkalmas szakkönyvtárai működnek. Hosszabb szünet után 1958. január 15-én jelent meg a művelődésügyi miniszter utasítása, amely részletesen szabályozza a műszaki könyvtárak hálózati elvét.

I. A hálózati elv és a könyvtárak együttműködése.

Az említett rendeletek, "a szocialista könyvtárügy fontos szervezési alapelvét", a hálózati elvet emelik -most már véglegesen - törvényerőre. A hálózati elv alapja az az elgondolás, hogy "a könyvtári munka és az olvasószolgálat legnagyobb hatásfoku ellátását, a dolgozók növekvő kulturális szükségleteinek legeredményesebb kielégítését a könyvtárak nem külön-külön, hanem együttműködve, hálózatokba szervezve tudják biztosítani." A könyvtári hálózat "rokonrendeltetésű, egymásnak /egészben vagy részben/ alá- és fölérendelt könyvtárak tervszerűen együttműködő együttese. Együttműködésük alapja a feladatkör megosztása, a munkamegosztás, célja pedig a könyvtári funkciók legjobb ellátása a leggazdaságosabb erővel" /1/.

A hálózati elv gyakorlati megvalósítása a könyvtárügy fejlődésében ma már parancsoló, el nem odázható szükségesség. Az irodalmi termelés - s különösképpen a természet-

tudományi- és műszaki irodalmi termelés - olyan arányúvá és olyan sokirányúvá fejlődött, hogy a könyvtárak egyedül, egymástól elszigetelten semmilyen feladatot, nem képesek sikeresen megoldani. "Vitán felül áll ma már, - írja Vernon D. Tate -, hogy a tevékeny könyvtárosi hivatás számára a legnagyobb lehetőséget minden szinten az együttműködés biztosítja" /2/. A könyvtári problémák mindenütt "megdőbbszerű hasonlóságot mutatnak s nincsen olyan ember, aki maga képes lenne ezen problémák mindegyikére, vagy akárcsak jelentős részére is a legjobb megoldást megtalálni." A szakkönyvtárak állománya hovatovább olyan méretűvé nő s olyan ütemben gyarapszik, hogy "a könyvtáros, ha magára utalva tevékenykedik - dolgozik bármilyen keményen is, illetve haladjon bármilyen gyorsan előre egyénileg - mégis elkerülhetetlenül egyre jobban lemarad." A könyvtári hálózatok célja s rendeltetése az, hogy a könyvtárosok magára-utaltságát, magányát megszüntesse, s megteremtse a könyvtárak és könyvtárosok közötti termékeny együttműködés sokféle lehetőségét és szervezeti formáit.

II. A műszaki termelési könyvtári hálózat és az alközpontok.

A műszaki termelési könyvtári hálózat központja : az OMK az elmúlt években nagyarányú és igen jelentős eredményeket hozó munkát végzett a műszaki könyvtárak szervezeti összefogásában, munkájuk korszerű megalapozásában, megjavításában, fejlesztésében. Ezeket az eredményeket cáfolhatatlan statisztikai adatok is bizonyítják, de minden műszaki könyvtáros - ha őszinte önvizsgálatot tart - a saját maga munkáját, szakmai fejlődését is lemérheti. Az OMK és az egyes szakminisztériumok központi könyvtárai vagy dokumentációs szervei között eddig is alakult ki együttműködés, - valamilyen központ - alközpont közötti viszony - s ez az együttműködés egy-két tárca keretén belül komoly eredményeket is jelentett, a valóban tervszerű s kötelező érvényű együttműködés azonban csak most vált lehetővé azáltal, hogy az ismertetett rendeletek erre utasítászerű előírásokat tartalmaznak. Most a rendeletekben-kijelölt alközpontokon a sor, hogy a számukra előírt feladatokat vállalva és megvalósítva, az OMK szakmai irányításával újabb lendületet adjanak a vállalati, tervező- és kutató-intézeti műszaki könyvtárak fejlődésének, s ezáltal fokozott mértékben járuljanak hozzá szocialista iparunk jelenlegi és távlati terveinek sikeres megvalósításához.

III. A Kohó- és Gépipari Könyvtári Hálózati Alközpont szervezete és működési elvei.

A 7.132/1957.KGM.sz. utasítás /1957. december 27./, amely a Műszaki Információs és Fordító Vállalat /volt Műszaki Fordító Iroda/ megszervezéséről és feladatairól intézkedik, a MIFV hatáskörébe utalja a kohó- és gépipari vállalatokban lévő szakkönyvtárak irányítását, s elrendeli, hogy a vállalatokhoz kell csatolni a KGM műszaki könyvtárát /amely helyileg a KGM épületében marad/. Ezzel a rendelkezéssel összhangban a művelődésügyi miniszter 1958. január 15-én kelt 103/1958. sz. utasítása is a Műszaki Információs Fordító Vállalat szakkönyvtárát jelöli ki a Kohó- és Gépipari Minisztériumhoz tartozó szakkönyvtárak hálózati alközpontjává. Az alközpont - különféle szervezési nehézségek miatt - 1958. márciusában kezdte meg működését. Ezáltal megszűnt, illetve megszűnik az a kb. másfél-éves "ür", amely a KGM Műszaki Dokumentációs Csoportjának megszűnésével támadt a kohó- és gépipari könyvtári hálózat munkájában.

A Műszaki Információs és Fordító Vállalat keretében működő Kohó- és Gépipari Könyvtári Hálózati Alközpont tehát tulajdonképpen a KGM Műszaki Dokumentációs Csoportjának "jogutóda" két szempontból is; egyrészt azért, mert folytatni kívánja az általa megkezdett és sok jelentős eredményt elért munkát, s másrészt azért, mert helyileg is ugyanott: a KGM műszaki könyvtárában működik. Minden fejlődés alapja - s azt a könyvtárosoknak kell legjobban tudniok - : elődeink munkájának tanulmányozása, eredményeiknek újabb alkotó felhasználása, továbbfejlesztése, az általuk elkövetett hibák elkerülése, a negatív eredmények "pozitív"-vá tétele. Mi is építeni akarunk mindarra a helyes kezdeményezésre, mindazokra az eredményekre, amelyeket elődeink kimunkáltak, s ezekből kiindulva szeretnénk nem kis mértékben javítani s fejleszteni a kohó- és gépipari területén a könyvtári és dokumentációs munkát.

Az alközpontok feladatait az ismertetett rendeletek /3/ világosan, szabatosan meghatározzák. A rendeletekben megjelölt szempontokhoz igazodva az alábbiakban - rövid vázlatban - ismertetjük 1958. évi munkatervünknek a könyvtári és dokumentációs munkára vonatkozó fontosabb pontjait. Az ismertetés előtt azonban néhány megjegyzést kell tennünk a könyvtári és dokumentációs munka viszonyáról. Az 1956. évi könyvtári ügyi rendelet - nagyon helyesen - nem választja szét a könyvtári és dokumentációs munkát, hanem úgy intézkedik /10. paragrafus 1. pont/, hogy a "dokumentációs tevékenységet a könyvtári hálózatok erre legalkalmasabb könyvtárai mellett

kell megszervezni, és a dokumentációval foglalkozó intézményeket a szakmailag legmegfelelőbb könyvtárakhoz kell csatolni." Ebben a szellemben intézkedik a 103/1958.MM.sz. utasítás is a hálózati alközpontokra vonatkozóan /2 paragrafus 2/3/4/ szakasz/, amikor az alközpontoknak a könyvtári és dokumentációs tevékenységet egyaránt feladatává és köteleességévé teszi. Az alközpontokként működő szakkönyvtárak tehát egyben dokumentációs alközpontok is. A szakkönyvtári és a dokumentációs munka merev elválasztása és egymással való szembeállítás az egyiknek vagy a másiknak az előnyére, illetve hátrányára - ennek a felfogásnak sokszor és sokfelé lehet tapasztalni a jeleit - igen kedvezőtlenül befolyásolná mindkét fajta munka sikerét, mert akadályává válna a könyvtárosok és dokumentátorok bibliográfiai - organizációs együttműködésének. Jessie H. Shera és Margaret E. Egan a könyvtárosok és dokumentátorok történeti - társadalmi funkcióját vizsgálva meggyőzően mutatják ki, hogy mindkét tevékenység lényege ugyanaz -: a valamilyen formában rögzített dokumentumok legkedvezőbb és leghatásosabb felhasználását lehetővé tenni a társadalom kulturális és technikai haladása érdekében /4/.

E szemlélet-mód alapján a Kohó- és Gépipari Könyvtári Hálózati Alközpont munkájában arra törekszünk, hogy a könyvtári és dokumentációs tevékenység a legszorosabb egységet alkossa, s ezáltal a leghathatósabban szolgálja a KGM-hez tartozó iparágak fejlesztését. Amikor tehát szakkönyvtári és dokumentációs munkaterről beszélünk, ez a kettéosztás nem elválasztást, hanem viszonyulást jelent, azt, hogy ez a kétféle elnevezésű, de lényegét tekintve egyfajta munka egymásra épül, egyik a másik módszereiből tanul, táplálkozik, fejlődik.

IV. A Kohó- és Gépipari Könyvtári Hálózati Alközpont 1958. évi feladatai és tervei.

1. Szakkönyvtári tervek és feladatok.

A hálózati alközpontok könyvtárának minden tekintetben mintaszerű, példamutató, pedagógiai szempontból is mindenkor bemutatható, reprezentatív könyvtárnak kell lennie. Ennek a szempontnak megfelelően átvizsgáltuk a könyvtárunk katalógusait, s megállapítottuk, hogy ez nem felel meg egy "minta-katalógus" igényeinek, ezért az állományt /kb. 1 évig tartó munkával/ rekatalogizáljuk. Ezáltal segíteni tudjuk majd hálózati könyvtáraink katalogizáló munkáját, s szemléltető módon tudjuk bemutatni a katalógus-készítés szabványos elveit és gyakorlatát.

Szakkönyvtárunk könyv,- folyóirat,- s egyéb dokumentumállományát oly módon kívánjuk fejleszteni, hogy az megfeleljen egy kohó- és gépipari központi szakkönyvtár követelményeinek. E célból jelentősen bővíteni kívánjuk a reference- művek állományát, a referáló- és szakfolyóiratok körét, s arra törekszünk, hogy könyvtárunkban mindazok a legfontosabb kiadványok meglegyenek, amelyek nélkülözhetetlenül szükségesek az eredményes tájékoztató szolgálathoz, a bibliográfiai és referáló munkához. Ezáltal főképpen azoknak a kisebb könyvtáraknak kívánunk segítségére lenni, amelyeknek nem áll módjában a tájékoztató munkához szükséges irodalmat megszerezni.

Szakkönyvtárunk - mint eddig is tette - egész állományát kölcsönzés formájában hozzáférhetővé teszi minden érdeklődőnek, elsősorban természetesen a KGM dolgozóinak és vállalatainak. Könyvtárközi kölcsönzés útján pedig lehetőséget adunk arra, hogy olvasóink a KGM hálózaton kívül más könyvtárak állományát is használhassák.

A KGM Könyvtári Bizottsága, amely a KGM Iparpolitikai Főosztály, valamint a KGM iparági igazgatóságok tagjaiból alakult, figyelemmel kíséri a szakkönyvtár fejlesztését; tanácsokat és javaslatokat tesz beszerzésekre és rendelésekre, s ez lehetővé teszi, hogy állományukat az egyes iparágak tényleges szükségleteinek megfelelően fejlesszük. Így lehetővé válik, hogy a vállalati könyvtárak korszerű és jól felhasználható irodalmat találjanak az alközpont Könyvtárában.

2. Dokumentációs tervek és feladatok.

1958. júliusától kezdve kb. kéthavonként "Kohó- és gépipari irodalmi szemle" címmel referáló lapot adunk ki, amelyben folyóirat-cikkek, könyvek, szabadalmak, szabványok, prospektusok, a Vállalat által készített műszaki fordítások stb. informatív referátumait közöljük. A referálásra kerülő irodalmat a KGM Könyvtári Bizottságtól; a KGM Iparpolitikai Főosztálytól s az egyes iparigazgatóságoktól kapott szempontok alapján válogatjuk, s az általuk megadott egészen konkrét, sajátos szempontok szerint referáljuk. Így ez a munkánk nem lesz teljesen párhuzamos az OMK figyelem-szolgálatával, mert attól eltérő, a kohó- és gépipar fejlesztését szolgáló egészen speciális feltárást jelent, s a referátumok a dokumentumok megjelenésétől számított egy-két hónapon belül közlésre kerülnek. A Könyvtári Bizottság és az iparigazgatóságok utmutatásai alapján gondoskodunk arról, hogy a referáló lapban feltárt szakirodalom minden olyan vállalathoz eljusszon, amelynek gyártási, fejlesztési, kutatási munkáját a referált közlemények érintik.

A rendszeresen megjelenő referáló lapon kívül az iparigazgatóságok és vállalatok által megjelölt témákról - szükség esetén - u.n. gyors-tájékoztatókat adunk ki a megrendeléstől számított négy héten belül.

A KGM Iparpolitikai Főosztály és az iparigazgatóságok, valamint a vállalatok igényei alapján "bibliográfiai tájékoztatókat" adunk ki /"cimbibliográfiák"/ egy-egy szakkérdés irodalmáról a rendelő által meghatározott sajátos szempontok szerint. /Május hónapban két ilyen összeállításunk készült: 1/ "élelmiszeripari anyagmozgató berendezések" 2/ "CO₂ és vízüveg alkalmazása az öntészetben" címmel./ Ez uton is kérjük a műszaki könyvtárakat, hogy bibliográfiai igényeiket juttassák el hozzánk; ezeket igyekezni fogunk kielégíteni.

Folytatjuk a KGM Műszaki Dokumentációs Csoportnak azt a kiadvány-sorozatát, amelyben közzétette a kohó- és gépipari vonatkozású fordítások szakkatalógusát. Ebből a vállalatok eddig nyolc számot kaptak meg. A 9-ik számot is elkészítette a Dokumentációs Csoport, de szétküldésére csak ez év májusában került sor. A 10-ik számú katalógust ez év szeptemberében jelentetjük meg.

Az év végén kiadjuk az OMK, a KGM alközpont és a vállalati műszaki könyvtárak irodalomkutatásai alapján az 1957-1958-ban készült kohó- és gépipari bibliográfiák jegyzékét.

A "Kohó- és Gépipari irodalmi szemlé"-ben ismertetendő szakirodalom mennél szélesebb körűvé és sokoldalubbá tétele érdekében kapcsolatot létesítünk olyan külföldi dokumentációs intézményekkel, amelyek kohó- és gépipari szakkérdések dokumentálásával foglalkoznak. Jegyzéket készítünk a külföldi dokumentációs intézményekről, s azt a vállalati műszaki könyvtáraknak is készséggel rendelkezésére bocsátjuk, hogy a hasonló jellegű intézményekkel esetleg közvetlenül is kapcsolatba léphessenek.

Tájékoztató munkánkat az "aktív" s nemcsak a "passzív" dokumentáció elvei és szempontjai szerint kívánjuk végezni. Tehát nem várjuk meg minden esetben, amíg a szükségletek hozzánk elérkeznek, hanem állandó és aktív dokumentációs tevékenységünk eredményeivel felkeressük mindazokat, akiknek ezekre az eredményekre szükségük van, vagy szükségük lehet. Találón mondja R.T. Everett, hogy "a mérnökök információs igényeit nem a már megjelent, hanem a holnap megjelenő irodalom elégítheti ki" /5/, éppen ezért a dokumentációs szolgálat csak akkor valóban eredményes, ha átveszi és követni tudja a hihetetlen gyorsasággal áramló kurrens kiadványok "dinamikáját" /6/.

4. A hálózati alközponti tevékenységgel kapcsolatos tervek és feladatok.

A KGM-hálózathoz tartozó szakkönyvtárak könyvtári és dokumentációs munkájának összehangoló irányításához mindekelőtt az szükséges, hogy az alközpontnak megfelelő áttekintése legyen a könyvtárak jelenlegi helyzetéről. Ezt az áttekintést természetesen működésünk eddig eltelt két hónapja alatt még nem szerezhettük meg, csak az OMK-hoz beérkezett statisztikai adatfelvételek alapján /melyeket készségesen bocsátott rendelkezésünkre/ tájékozódhattunk egyelőre a kohó- és gépipari szakkönyvtárak állapotáról és munkájáról. Meg kell azonban ismernünk egyenként és személyesen is az egyes könyvtárak és könyvtárosok munkáját, mert csak így válik lehetségessé, hogy alközponti tevékenységünket határozott tervszerűséggel folytassuk s a könyvtáraknak a rendeletekben megállapított lehetőségeken belül, vagy ezeken túlmenően új rendelkezések elfogadtatásával a lehető leghatásosabb segítséget nyújthassuk. A KGM Könyvtári Bizottságának több tagja kifejezte azt az óhaját, hogy közelebbről meg akarja ismerni a vállalati szakkönyvtárak és könyvtárosok helyzetét, s az általános és részletes helyzet ismeretében, ha erre szükség lesz, javaslatokat akar tenni az iparigazgatóknak újabb rendelkezések kiadására, vagy az eddig meglévő, de meg nem valósított rendelkezések fogantatására. Biztató jelenségnek kell tekintenünk, hogy a minisztérium néhány, a műszaki könyvtárügy és dokumentáció fejlesztését segíteni kívánó szakembere felfigyelt az alközpont munkájára, s azt a rendelkezésére álló eszközzel igyekszik támogatni. Éppen ezért hamarosan megindítjuk a könyvtárosokkal való megbeszélések sorozatát, amelyen a Könyvtári Bizottság tagjai is jelen lesznek, s a megbeszélések eredményeképpen az OMK-val és az alközponttal együtt megtennék észrevételeiket és javaslataikat az illetékes szerveknek.

Mindezeket azért bocsátottuk előre, mert tudjuk s ezt Jánuszky Lajos is hangsúlyozta, hogy a műszaki termelési hálózatra vonatkozó rendelkezés nem oldja és nem is oldhatja meg a műszaki könyvtárak minden problémáját /7/, ezeknek a megoldásában az egyes tárcáknak is kezdeményezőn közre kell majd működniük /létszám, besorolások, bérezés, szak-képzettség, helyiség, stb. kérdései/, s ezen a téren első-sorban az alközpontokra várnak nagy és sürgős feladatok. Hálózati munkánk keretében még az év első felében elkészítjük a KGM-hez tartozó könyvtárak működési /szervezeti/ szabályzatát s azt 1958. június 30-ig - az OMK véleményezésével

ellátva a KGM-hez és a Művelődésügyi Minisztériumhoz jóváhagyás végett felterjesztjük, majd jóváhagyás után az összes vállalatok részére megküldjük.

A devizakeretek szétosztását, felhasználását, a megrendelések engedélyezését az alközpont a Könyvtári Bizottság tagjainak bevonásával kívánja intézni. Már ebben az évben megkíséreljük, hogy az eddigi "mechanikus" elosztás és engedélyezés helyett a hálózat beszerzéseit gazdaságosan koordinálva, a valóságos szükségleteknek megfelelően bonyolítsuk le. A Könyvtári Bizottság tagjai azt javasolták, hogy a deviza-elosztásban okvetlenül figyelembe kell venni: az egyes vállalatok milyen mértékben gondoskodnak a beszerzendő szakirodalom könyvtári és dokumentációs feldolgozásáról, vagyis mily mértékben segítik, fejlesztik szakkönyvtáruk munkáját.

A hálózathoz tartozó minden könyvtárról nyilvántartó lapokat készítettünk, amelyeken könyvtári és dokumentációs munkájukra vonatkozó minden lényeges adatot vezetni fogunk részben az OMK munkatársaival közösen tett könyvtárlátogatások, részben pedig a KGM-ben tartandó megbeszélések alapján. A minden részletre kiterjedő adatfelvétel elkészülte után összeállítjuk a könyvtárak helyzetéről szóló összesített kimutatást, s ennek alapján intézkedéseket, javaslatokat teszünk a hiányosságok megszüntetésére, illetve a további fejlődés érdekében. Magától értetődik, hogy addig is, míg ez megtörténik, készséggel támogatjuk a könyvtárakat, illetve könyvtárosokat minden olyan kérdésben, mellyel hozzánk fordulnak /amint azt április végén kiadott körlevélünkben is jeleztük/.

Ez uton is kérjük a dokumentációs munkát is végző könyvtárosokat, hogy műszaki tájékoztató kiadványaikat rendszeresen küldjék meg részünkre, hogy azok tartalmát szélesebb körben is ismertté tehesük, és gondoskodhassunk a különböző helyeken folyó dokumentációs tevékenység összehangolásáról. A dokumentációs munkát nem végző könyvtárosokat pedig arra kérjük: közöljék velünk ilyen irányú igényeiket, hogy folyamatosan végzett tájékoztató munkánkban azokat figyelembe vehessük.

- x -

Röviden vázolva ezek azok a tervek és feladatok, amelyek szerint 1958. évi munkánkat végezni kívánjuk. Ismételten hangsúlyozzuk, hogy ezeket csak a hálózati központ, az alközpont és vállalati szakkönyvtárak egészen szoros, aktív s a kölcsönös segítség elvén alapuló, megértő együttműködése

alapján valósíthatjuk meg. "Az együttműködés mindenkinek a terhéét könnyíti", s az állandó tapasztalatcsere, az értesülések, eredmények állandó és gyors kicserélése az egészséges, élénk hálózati élet legfontosabb feltétele. Arra kérünk minden könyvtárost, hogy ebben a szellemben végezze munkáját, s ebben a szellemben vegyen részt az alközpont törekvéseinek támogatásában. Ha ez a termékeny együttműködés aránylag rövid idő alatt megvalósul, akkor a kohó- és gépipari könyvtári hálózat területén a nehézségek előbb-utóbb meg fognak szünni, s az eredmények hamarosan mutatkozni fognak.

Irodalom:

- 1/ Könyvtári elnevezések és meghatározások. MNOSZ 2155-55 R. p. 26, 30.
- 2/ Tate, V.D.: The philosophy of librarianship. = Acad. e Bibliotecha d'Italia, 1956. 2-3. p. 98-108. /OSZK Könyvtártud.-ford. 1838. sz. p. 14/.
- 3/ A Műszaki Információs és Fordító Vállalatra vonatkozó rendelet /7.312/1957.KGM.sz./ megjelent a Kohó- és Gépipari Közlöny 1957. december 27-i 51.sz-ban.

A műszaki termelési könyvtári hálózatra vonatkozó rendelet /103/1958. /MK.2./ M.M.sz./ megjelent a Művelődésügyi Közlöny 1958. évi jan. 15-i 2. sz-ban, s teljes terjedelmében olvasható a MKT 1958. évi 1. sz-ban.

- 4/ Shera, J.H. - Egan, M.E.: A review of the present state of librarianship and documentation. Bradford, S.C.: Documentation. 2. ed. London, 1953. p.41.
- 5/ Everett, R.T.: The documentation of mechanical engineering. = Aslib Proc. 9.k. 2.sz. 1957. p.5.
- 6/ Mason, W.T.: The dynamics of documentation = Amer.Doc. 7.k. 1957. p. 29-32.
- 7/ Jánoszy Lajos: A műszaki könyvtárakra vonatkozó végrehajtási utasítás magyarázata. = MKT 1.sz. 1958. p. 6-7.

Dr. Györe Pál

- x - x - x -